

Een verzoenend, maar vasthoudend diplomaat

Von Weizsäcker ontvangt de Four Freedoms Award 2008

[Achtergrond](#) - 24 mei 2008 - Auteur: Marja Verburg

Oud-Bondspresident Richard von Weizsäcker kreeg vanmorgen in Middelburg de Four Freedoms Award uitgereikt voor zijn bijdrage aan Duitslands vernieuwing na de Tweede Wereldoorlog. Von Weizsäcker beleefde als president de Duitse eenwording. Beroemd werd hij door zijn rede uit 1985, waarin hij het eind van de Tweede Wereldoorlog ook voor Duitsland een bevrijding noemde. "Het was daar kennelijk de tijd voor."

Als eerste president van het herenigde Duitsland was Von Weizsäcker, aldus Balkenende, "een belangrijke stuwende kracht achter de wijze waarop de beide Duitslanden weer één werden". De Nederlandse premier reikte de award uit aan de Duitse staatsman en roemde "de rust, het gezag en de verzoenende toon", waarmee Von Weizsäcker "in binnen- en buitenland *goodwill* en begrip heeft gecreëerd voor een snelle Duitse eenwording".

De internationale Four Freedoms Award wordt tweejaarlijks uitgereikt door de Roosevelt Stichting in Middelburg ter herinnering aan de Four Freedoms Speech van de Amerikaanse president Franklin Roosevelt. In 1941 noemde hij in deze toespraak de vier vrijheden - vrijheid van meningsuiting en van godsdienst, vrijwaring van gebrek en van angst - de fundamentele principes voor een vreedzame en democratische wereld.

Von Weizsäcker kreeg de Award onder andere voor zijn bijdrage aan het Duitse en het Europese eenwordingsproces, de rol die hij speelde bij de ontwikkeling van een nieuw toekomstperspectief voor de Verenigde Naties en de manier waarop hij "op grootse wijze zijn landgenoten is voorgegaan in het onder ogen zien van het verleden", aldus Balkenende.

De 8 mei-toespraak

Richard von Weizsäcker (CDU, geboren 1920) was Bondspresident van 1984 tot 1994 en zowel in buiten- als binnenland ongekend populair. Zijn aanzien en autoriteit waren zo groot dat de SPD bij zijn herverkiezing in 1989 niet eens meer

een tegenkandidaat opstelde. Een groot deel van dat aanzien had hij verworven met zijn manier van optreden: diplomatiek, verzoenend, maar ook vasthoudend. Op dezelfde manier hield hij zijn beroemd geworden rede van 8 mei 1985.

“In die tijd wilde president Reagan op bezoek komen”, vertelt Von Weizsäcker aan de vooravond van de prijsuitreiking. “Hij wilde over de Atlantische betrekkingen spreken. Dat vonden we prima, maar niet op 8 mei. Die dag, veertig jaar na de oorlog, moesten wij Duitsers onder elkaar herdenken.”

In zijn toespraak in de Bondsdag stond Von Weizsäcker in 1985 stil bij het leed dat de nazi's de wereld hadden aangedaan, en noemde 8 mei 1945, toen Duitsland capituleerde, ook een bevrijding voor Duitsland zelf. Hij ging tevens in op het lijden dat met de capitulatie voor velen begon, zoals voor de *Heimatvertriebenen*, voor gevangene Duitse soldaten, voor mensen die dakloos en gedesillusioneerd waren geraakt en rouwden om familie en vrienden. De oorzaak van deze ellende was echter niet de capitulatie, aldus de president destijds, maar Hitlers machtsovername, vele jaren eerder. “Wij mogen 8 mei 1945 niet los zien van 30 januari 1933.”

Reacties

De toespraak maakte veel positieve reacties los, vooral buiten Duitsland. Het was voor het eerst dat een zo hooggeplaatste Duitse politicus op een dergelijke manier over de verantwoordelijkheid voor het nazi-verleden sprak en tegelijkertijd inging op het leed van de Duitsers zelf. Voor veel van Von Weizsäckers landgenoten betekende 8 mei 1945 toen vooral capitulatie, verlies en nederlaag.

Von Weizsäcker was zeer verbaasd over de reacties op zijn rede, ook buiten Duitsland, zegt hij nu. “Ik dacht toen helemaal niet aan het buitenland. De rede was bedoeld voor mijn landgenoten.”

In datzelfde jaar in 1985 was de oud-president op staatsbezoek in Nederland. “Ik werd direct op mijn toespraak aangesproken en die bleek ook in het Nederlands te zijn vertaald”, aldus Von Weizsäcker. Voor die Nederlandse vertaling was prins Claus mede verantwoordelijk geweest. “Het was kennelijk de tijd voor zo'n toespraak”, zegt de president voorafgaand aan de prijsuitreiking. “En het was ook een kleine steen op de brug van begrip tussen onze landen”, voegt hij er tevreden aan toe.

Soldaat

Von Weizsäcker was gedurende de gehele Tweede Wereldoorlog soldaat in het Duitse leger. Hij was erbij toen Duitsland in 1939 Polen binnenviel en zag zijn

broer voor zijn ogen sneuvelen. Van 1941 tot 1945 vocht hij tegen de Russen in de Sovjet-Unie.

Na de oorlog, nog tijdens zijn studie rechten, stond hij zijn vader bij tijdens diens proces voor het Amerikaanse oorlogstribunaal. Ernst von Weizsäcker was tijdens de oorlog Duits ambassadeur in het Vaticaan geweest en werd uiteindelijk tot zeven jaar gevangenisstraf veroordeeld. Volgens de zoon bleef de vader in functie om met diplomatieke middelen oorlog en geweld te voorkomen. "Steeds weer was voor hem de beslissende vraag: mag je, moet je, kan je in functie blijven?", vertelde Richard von Weizsäcker in 2005 in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

Dit proces was "zonder twijfel de belangrijkste leerperiode" van zijn leven, zei hij daar later over. "Ik wilde mijn vader terzijde staan. Maar ik wilde ook inzicht krijgen in de oorlogstijd, die ik in zijn complexiteit niet heb ervaren, omdat ik de hele tijd soldaat was."

In de jaren die volgden maakt hij als jurist carrière in het bedrijfsleven. In de jaren zestig werd hij actief in de Duitse protestantse kerk. Vanuit de vraag welke verantwoordelijkheden het geloof voor het algemeen belang met zich meebrengt, begon zijn politieke engagement. Mede door de discussies over ontspanningspolitiek en de relatie met het Oostblok, die ook in de kerk werden gevoerd, ontstond Von Weizsäckers "politieke vuur".

Als CDU-lid van de Bondsdag zette hij vervolgens zijn carrière voort in de politiek. In 1981 werd hij burgemeester van Berlijn. Deze functie vervulde hij tot hij in 1984 gekozen werd tot Bondspresident.

Staatsbezoek in Nederland

Eén van de eerste landen die hij in zijn nieuwe functie bezocht was Nederland, waarmee de verhoudingen destijds behoorlijk gespannen waren. Het bezoek staat hem ook nu nog helder voor de geest. "Ik was me ervan bewust dat de relatie met Duitsland voor Nederlanders moeilijk was. Vooral onder jongeren bestond veel wantrouwen. Dat was begrijpelijk, gezien het Duitse nazi-verleden."

Von Weizsäcker sprak tijdens zijn staatsbezoek in 1985 met deze jongeren. "Zij zeiden: 'U bent toch burgemeester van Berlijn geweest? Jullie behandelen de Turken daar net zoals de joden in de oorlog.' Ik heb gezegd dat ze maar eens naar Duitsland moesten komen en met Duitse jongeren moesten spreken."

De oud-president komt nog regelmatig in Nederland. Onlangs was hij als beschermheer van een Duitse school op bezoek bij een zusterschool in Zwolle. "Ik

heb daar de discussies tussen Nederlandse en Duitse jongeren gevolgd. De verhouding tussen onze landen is gelukkig inmiddels een stuk gezonder geworden.”

Marja Verburg is historicus en redacteur van het Duitslandweb

Foto's (behlave portret): Charlotte Broersma, [Duitsland Instituut Amsterdam](#)

Portret Von Weizsäcker: Helmut R. Schulze

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](#).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/1014/een-verzoenend-maar-vasthoudend-diplomaat>